

ven, mits men zijn boek leest op zijn sterke punten: als een geschiedenis van het nationalisme, dat vele Nederlanders na 1945 als een schok overviel, en als een geschiedenis van de Indische defensie, niet eerder zo uitgebreid behandeld. Dé geschiedenis van het overzeese deel van het Koninkrijk der Nederlanden vóór de tweede wereldoorlog is het niet geworden.

E. Locher-Scholten

Ph. M. Bosscher, *De Koninklijke Marine in de tweede wereldoorlog*, I (Franeker: T. Wever, 1984, 635 blz., f 99,50, ISBN 90 6135 371 8).

Deze handelseditie van een Leids proefschrift is het eerste deel van een driedelig werk over de Koninklijke Marine in de tweede wereldoorlog. Aan de orde komen de voorgeschiedenis welke de auteur laat beginnen in de tweede helft van de negentiende eeuw, het interbellum, de mobilisatie en de meidagen 1940, alsmede het optreden van de marine in de Europese wateren en de Atlantische Oceaan gedurende de jaren 1940-1941. Ook de lotgevallen van het marinepersoneel in het bezet gebied krijgen aandacht.

Bij het samenstellen van deze belangrijke publikatie ging de auteur uit van gedrukte bronnen en niet-gepubliceerde marinemonografieën die berusten bij de Afdeling maritieme historie van de marinestaf. *Het Koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog* van L. de Jong, voor wie Bosscher kennelijk een zeer grote bewondering heeft, levert het kader op waarbinnen de geschiedenis van de Koninklijke Marine wordt geplaatst.

De auteur heeft een werkstuk afgeleverd dat zeer goede diensten zal bewijzen aan hen die zich bezighouden met de periode 1918-1941. Voor maritieme en militaire historici is dit boek uiteraard een 'must'. Dat neemt natuurlijk niet weg dat er kritische kanttekeningen te plaatsen zijn.

Allereerst het inleidend hoofdstuk dat zo'n veertig bladzijden beslaat en ons brengt naar het jaar 1918. Hoe interessant sommige gegevens ook zijn, gesteld moet worden dat het verband tussen deze eerste pagina's en hoofdonderwerp niet duidelijk is. Een voorbeeld hiervan is de behandeling van de personeelsproblemen die zich in het eerste decennium van deze eeuw voordeden. Een tweede bezwaar is dat de auteur zijn werk erg zwaar heeft geannoteerd. Bijna honderdzeventig bladzijden noten getuigen van de grote kennis van Bosscher en bieden de lezer veel bruikbare informatie, toch moet men zeggen: overdaad schaadt. Op bladzijde 123 staat het citaat 'op schepen in zee steken, om handel te drijven op de onmetelijke wateren'. Voor bijbelkenners is dit vermoedelijk geen probleem. Minder belezen lieden treffen gelukkig een nootcijfer aan dat verwijst naar bladzijde 469 waar de verantwoording staat: Psalm 107, vers 23. Wat het boek onnodig verzwaard heeft, is het soms ouderwetse taalgebruik, vooral wanneer de schrijver 'iets poneert' of ergens van 'gewaagt'.

Als positief punt kan men aanmerken de stelligheid waarmee Bosscher waardeoordelen uitspreekt. Minister A. Q. H. Dijkhoorn nam in Londen een nogal defaitistische houding aan, aldus Bosscher, en verbruidde het daardoor bij koningin Wilhelmina. Bij de kwaliteit van het leiderschap van schout-bij-nacht H. J. van de

Stadt wordt door de auteur een levensgroot vraagteken gezet. Het is echter jammer dat hij weinig nieuwe bronnen heeft aangeboord, zodat hij in het kielzog blijft varen van L. de Jong. Meer problemen heb ik met het ten geleide van vice-admiraal J. H. B. Hulshof die schrijft dat de auteur getracht heeft 'de geschiedenis van de Koninklijke Marine te relateren aan de geschiedenis van Nederland'. Op zich is dat een mooi streven. Maar wat is ervan terecht gekomen? Naar mijn mening heeft Bosscher louter een marinegeschiedenis geschreven met daarop geplakt wat feiten van buiten de marinewereld. Hij heeft meer naar legitimatie van zijn onderwerp gezocht dan naar het aanbrengen van een duidelijke structuur. En een dergelijke structuur is wel degelijk aan te brengen voor wie de militaire strategische discussies en de financiële vraagstukken rond het defensiebeleid na ± 1870 beschouwt. Het opsporen van deze constanten kan juist een nieuw licht werpen op historische problemen zoals van de defensie in de jaren dertig. Een voorbeeld hiervan is te vinden op bladzijde 96 waar de kaartlees oefening in de Peel anno 1934 van de directeur Hogere Krijgsschool en de mogelijkheid van een strategische overvaling ter sprake worden gebracht. Bosscher, die in deze L. de Jong volgt, suggereert dat plotseling een nieuw gevaar werd onderkend. In feite echter stonden de militaire waarde van het Peelgebied en de problematiek van de strategische verrassing sinds 1870 in de belangstelling van de militaire deskundigen. Kernpunt was dat Nederland als kleine natie te midden van machtige naburen een politiek van afzijdigheid en, in voorkomend geval, van gewapende neutraliteit probeerde te voeren. Bosscher besteedt veel aandacht aan de bezuinigingen. Hij laat echter onderbelicht het vasthouden aan een beleid dat berustte op negentiende-eeuwse axioma's die niet meer pasten bij de twintigste-eeuwse werkelijkheid.

De kans dat Nederland buiten een conflict zou blijven was uitermate klein. De verwachte aanvaller was Duitsland. Alles duidde in de richting van een bondgenootschappelijke oorlogvoering, maar het buitenlandse beleid verhinderde daartoe voorbereidingen te treffen. Daarin school de structurele zwakte van de Nederlandse defensie.

Volgens Bosscher heeft zich gedurende de jaren twintig en dertig in Nederland een uiterst efficiënte particuliere wapenindustrie ontwikkeld (154). Daarentegen weten wij dat na 1934 de Koninklijke Landmacht zeer grote problemen kreeg met het aankopen van wapens en uitrusting in het buitenland, omdat het eigen land op dit gebied onvoldoende produceerde. Wie het verhaal in 'een breder kader' wil plaatsen zal zich eerst de vraag moeten stellen of een politiek van onthouding en, in voorkomend geval, van gewapende neutraliteit slechts gevolgd kan worden, mits het land over een eigen oorlogsindustrie beschikt. Daarna is het zaak zich af te vragen hoe het met die industrie in de jaren dertig was gesteld. Naar mijn mening heeft de auteur hier enkele kansen laten liggen.

Tenslotte nog een aantekening betreffende de opmerkingen over de mentaliteit van het personeel. Op bladzijde 163 signaleert Bosscher, mijns inziens terecht, dat bij het uitbreken van de oorlog officieren en schepelingen in het algemeen een goed moreel hadden. 'Zij konden' — aldus de auteur — 'inspiratie putten uit een grote traditie die juist in de laatste jaren opnieuw was geaccentueerd, ondermeer omdat aan nieuwe schepen bijna bij uitsluiting de namen van verdienstelijke vlootvoogden waren gegeven, en omdat er na een onderbreking van vele jaren wederom, diverse malen zelfs, gebruik was gemaakt van de eerbiedwaardige 'Koningssloop'. Dit thema had meer moeten worden uitgediept. Immers, aan de vooravond van de tweede

wereldoorlog, ontstaat er op meerdere plaatsen een streven de vaderlandse geschiedenis te mobiliseren ter verhoging van nationale gevoelens en het moreel.

De eerder genoemde vice-admiraal Hulshof schreef: 'Daarmee beantwoordt dit werk [namelijk het hier besproken boek] aan een hoger doel. Immers geschiedschrijving met deze opzet is van nut voor wie hedendaagse toestanden en ontwikkelingen wil begrijpen'. Welnu binnen de huidige krijgsmacht nemen traditiehandhaving en traditiebeleving een erkende plaats in. De herinnering aan voorgangers wordt alom levendig gehouden, hetgeen een constante factor schijnt te zijn binnen militaire samenlevingsverbanden. Dit verschijnsel is een studie waard. Wanneer ik mijn eerder gegeven oordeel nog eens opnieuw formuleer, kom ik tot de slotsom dat men de auteur erkentelijk moet zijn voor zijn inspanning en dat zijn werkstuk, om zo te zeggen, tot de klassiekers zal behoren. Van de andere kant zou het boek aan leesbaarheid hebben gewonnen door het weglaten van niet-relevante informatie en het minder plechtig zeggen van gewone dingen.

C. M. Schulten

W. IJzereef, *De Zuid-Celebes affaire. Kapitein Westerling en de standrechtelijke executies* (Dieren: De Bataafsche Leeuw, 1984, 178 blz., f39,50, ISBN 90 6707 030 0).

In de dekolonisatiegeschiedenis van Nederlands-Indië speelt het optreden van kapitein R. P. P. Westerling en het door hem geleide Depot Speciale Troepen (DST), een belangrijke rol. Deze acties vormden de aanleiding voor het tussen Nederland en Indonesië en het hier te lande gevoerde debat over omvang en aard van door Nederlandse militairen gepleegd excessief geweld in de periode 1945-1950. Omdat drie eerdere van overheidswege gelaste onderzoeken slechts een tipje van de sluier rond Westerlings optreden oplichtten, achtte IJzereef het wenselijk om op basis van in Nederland aanwezige en toegankelijke, veelal primaire bronnen een gedetailleerd beeld van de militaire acties in hun historische samenhang te geven.

In het eerste deel gaat IJzereef uitvoerig in op de voorgeschiedenis van de acties. Centraal in zijn relaas over de periode september 1945 tot december 1946 staat de strijd om de steun van de meerderheid der bevolking. Conform vooroorlogse politieke en bestuurlijke opvattingen concentreerden de terugkerende Nederlandse gezagsdragers zich hierbij op de steunverwerving onder de traditionele hoofden. Aanvankelijk was het echter de na 1944 snel groeiende, heterogene nationalistische beweging die de meeste aanhang ontving en afdwong, maar met behulp van de Australische militaire macht wisten de Nederlandse autoriteiten eind 1945 hun gezag over een deel van de hoofden te herstellen en de nationalistische tot een politiek compromis te dwingen. Toen ten gevolge van groeiende en psychologische tegenstellingen — beide partijen koesterden een verwrongen vijandbeeld — dit akkoord onuitvoerbaar bleek, trachtten beide met militaire middelen een oplossing te forceren. IJzereef stelt dat de door het nationalistische verzet gehanteerde guerrillatactie, waarbij 'extreme' methoden niet geschuwd werden, de Nederlandse gezagsdragers stijfde in hun overtuiging dat het hier geen door politieke motieven gedreven opstand, maar een door 'het bendewezen geterroriseerde samenleving'